

Karen Johnsens foredrag om gifte kvinders statsborgerret

Taler

Karen Emilie Johnsen
Landsdommer

Sted

Radiotransmitteret

Gift Kvindes Statsborgerret

Det er ikke min tanke i dette foredrag at give en nærmere redegørelse for og imod den gifte kvindes uafhængighed af sin ægtemands nationalitet, og jeg skal heller ikke komme nærmere ind på reglerne om, hvorvidt det er rigtigt, at ægtebørn altid skal følge deres faders i nationalitetsspørgsmål. Min beretning om gift kvindes statsborgerret vil derimod være en beretning om en 20 årig kamp, som er ført af kvinderne med skiftende held, men med gradvise fremskridt, stykke for stykke — langsomt men sikkert, kunne man sige — således at sejren nu endelig er i sigte.

Statsborgerret — hvad er det? Det er retten til at bo i landet, til at arbejde der, til at beklæde landets embeder, til at stemme ved valgene og til at lade sig vælge, og til at blive forsørget, hvis man bliver trængende. Men der er også pligter forbundet med statsborgerretten, navnlig værnepligten.

Hvem er så landets borgere?

Det er ifølge vores lov om indfødsret dels den, der er ægtebarn af dansk fader, eller uægtefødt barn af dansk moder, samt den der er blevet naturaliseret. Endvidere den fremmede kvinde, der gifter sig med dansk mand. Og endelig gælder den regel, at hvis en mand ved naturalisation bliver dansk statsborger, omfatter det også hans samlevende hustru og børn under 18 år. Her nærmer jeg mig mit emne — gift kvindes statsborgerret. Problemet er her, at efter dansk ret er kvinden, der jo nu snart på alle lovgivningens områder ikke mindst på ægteskabets områder er ligestillet med manden, *ikke* ligestillet i nationalitetsspørgsmålet. En fremmed kvinde bliver automatisk dansk, når hun gifter sig med en dansker, og en mands naturalisation omfatter normalt også

hans hustru. Endvidere er det således, at en kvinde mister sin danske statsborgerret, hvis hun gifter sig med en udlænding og derved får hans nationalitet, men her kom i 1925 dog den tilføjelse, at hvis hun er danskfødt, og bor i Danmark, mister hun først sin statsborgerret, når hun flytter ud af landet.

Denne ulighed i kvindens og mandens stilling var udbredt over det meste af verden, og den begyndte at vække opmærksomhed. Et studium af spørgsmålet viste, at i 1917 var situationen den samme over det hele undtagen i nogle af de sydamerikanske republikker, som havde beholdt den *gamle regel* om, at hustruen bevarede sin nationalitet, selvom hun giftede sig med en udlænding. Studierne viste, at det *var* en gammel regel; den havde været gældende i adskillige lande i Europa og i lande med europæisk kultur, men den var blevet ændret til en uligeretsregel gennem det 19. og begyndelsen af det 20. århundrede.

Omkring 1930 blev der virkelig røre om sagen, idet der skulle være en international konference i Haag med emnet på dagsordenen. Og nu begyndte kvindernes kamp. Der blev i mange lande lavet resolutioner og demonstrationer til gunst for ligeretten — men resultatet blev ikke det ønskede. Der kom et forslag til en konvention, der i hovedsagen havde til hensigt dels at fjerne nogle tilfælde, hvor hustruens afhængighed af mandens nationalitet skabte enten statsløshed eller dobbelt statsborgerret for hende, dels at hindre, at hustruen i visse tilfælde uden sin vilje skiftede nationalitet på grund af tilknytningen til manden. — Men det kedelige ved konventionen var, *at den stadig forudsatte hustruens uselvstændighed i nationalitetsspørgsmål som en kendsgerning, den ikke tog afstand fra, men altså tværtimod sanktionerede.*

Konventionen vakte da også stærkt røre i de nationale og internationale kvindeorganisationer, og protesterne begyndte at indløbe. Men hvor skulle man protestere? Selvfølgelig først og fremmest over for sit eget lands regering, og det skete da også her i form af en anmodning til regeringen om ikke at tiltræde haagkonventionen. Det skete i mange andre lande — og resultatet den første lille sejr — blev, at konventionen kun blev ratificeret af 8 lande, herunder ikke Danmark, og den trådte ikke ud i livet.

Men også internationalt udfoldede kvinderne megen energi og flid — og her var det *Folkeforbundet i Geneve* [sic], som blev forum for deres protester og forslag.

Allerede samme år altså i 1930 — skulle haagkonventionen på dagsordenen i Geneve, og de internationale kvindeorganisationer rettede alt deres skyts mod Folkeforbundets første komité — og blev særdeles vel modtaget. Man anerkendte dannelsen af en rådgivende kvindekommité, der forsynede Folkeforbundet med alle ønskelige oplysninger, der kunne tale til gunst for ligeretten — iøvrigt ikke blot i nationalitetsspørgsmål, men i det hele taget. Resultatet af 1. komités overvejelser og debatter blev, at Folkeforbundet anbefalede staterne at undersøge, om det var muligt at indføre princippet om lighed mellem kønnene i nationalitetsspørgsmål under særligt hensyn til børnenes interesser — og særligt om det var muligt at bestemme, at hustruens nationalitet principielt ikke skulle berøres uden hendes samtykke hverken ved ægteskab eller mandens naturalisation.

Dette var igen et lille fremskridt mod målet, men tiden gik, og i 1931 skete der ikke andet, end at spørgsmålet blev sat på dagsordenen for 1932. De store forventninger til 1932 blev også skuffet og bragte tilme kvinderne et forsmædeligt nederlag. Efter en stor do blev der nemlig vedtaget en resolution, der gik ud at anbefale staterne at ratificere den forhadte Haagerkonvention, som jo knæsatte princippet om, at hustruen normalt skulle have mandens nationalitet. Det mildnede ganske vist lidt på det, at resolutionen endvidere opfordrede staterne til at oplyse om, hvorvidt de havde kunnet opfylde ønskerne om ligeretten fra 1930, og at udtaltes at rådet skulle følge udviklingen af den offentlige mening om »denne vigtige sag« — som de kaldte den — for at det kunne bestemmes, hvornår sagen igen burde drøftes internationalt.

Efter dette nederlag lagde kvinderne dog ikke hænderne i skødet, og til alt held var der visse stater, der heller ikke gjorde det, og 1933, som så ud til at blive et dødt år, blev det mest levende af dem alle. Der skete først det, at Chile tog initiativet i Folkeforbundet til at få vedtaget en resolution om, at man håbede, at generalsekretæren til næste år var i stand til at oplyse om, i hvilket omfang det havde været muligt for staterne at efterkomme ligeretsønsket af 1930. Og dernæst kom i december 1933 det store lyspunkt: *Monte Video Traktaten*.

Det havde vist sig, at de latinske lande i Sydamerika, som i det store og hele havde indført ligeretten, samt en del andre amerikanske stater, herunder De forenede Stater, var trådt sammen til en særlig amerikansk konference om spørgsmålet og havde undertegnet en traktat, hvori de simpelthen hedder: »Regeringerne, der er repræsenteret på den 7. internationale konference af

amerikanske stater, der ønsker at afslutte en konvention vedrørende kvinders statsborgerret, er enedes om følgende: Artikel 1: »Der skal ikke være nogen forskel baseret på køn med hensyn til nationalitet i deres lovgivning eller praksis«. Den blev underskrevet af 19 amerikanske stater og senere ratificeret af disse.

Denne Monte Video-traktat vakte selvfølgelig stor glæde i kvindekredse, og de næste selvfølgelig skridt, som kvinderne tog, var, dels at få sagen sat på dagsordenen i Folkeforbundet, dels — hver i sit land at anbefale regeringerne at ratificere Monte Video-traktaten — og forventningerne til mødet i Geneve [sic] i 1934 var unægtelig store. Men igen kom skuffelserne. Der blev ingen videre diskussion, og først i sidste øjeblik blev der indleveret en ligeretskonvention i lighed med Monte Video-traktaten med anmodning om, at den måtte blive behandlet på næste års forsamling — altså i 1935.

Igen havde kvindeorganisationerne et år til indsamling af nyt materiale, vedtagelse af nye resolutioner, nye henvendelser til deres regeringer og til propaganda for Monte Video-traktaten, og på Geneve-mødet [sic] i 1935 blev spørgsmålet da også genstand for en *langvarig* diskussion for og imod. *For* var naturligvis i første række Amerikanerne, men også lande som Spanien, Irland, Rusland og Kina talte for gennemførelsen af ligeretten, og den danske frk. Henni Forchhammer var selvfølgelig blandt dem, der gav et dybtfølt indlæg til fordel for ligeretten. Desværre var der også mange lande, der udtalte deres betænkeligheder og de strålende forventninger blev ikke indfriet. Det nedslående resultat blev en resolution, der »*med interesse bemærkede*« det amerikanske initiativ og henledte staternes opmærksomhed på, at man kunne tiltræde Monte Video-traktaten; endvidere takkede man de internationale kvindeorganisationer for den hjælp, de havde ydet og ville yde Folkeforbundet i dette emne, og lige efter denne tak gik man hen og *fornyede sin anbefaling til staterne* af at ratificere Haagkonventionen, og anmodede rådet om at følge udviklingen, for at se, hvornår spørgsmålet burde tages op igen.

Efter denne kolde douche skete der blot det, at sagen ikke yderligere blev drøftet i Folkeforbundets levetid, udover at det i 1936 blev indflettet som et led i spørgsmålet om kvinders ligeret i det hele taget — og det var jo en udvikling, som ikke egentlig var egnet til at fremme sagen til hurtig afslutning!

Internationalt har spørgsmålet hvilet under hele krigen, men, som naturligt er,

er det dukket op igen i Lake Success i De forenede Nationer, og i sessionen i januar 1948 genser vi den sædvanlige resolution om, at staterne skal indsende materiale om emnet, men med den vigtige tilføjelse, at generalsekretæren skal forelægge regeringerne kravet om, at gifte kvinder skal have samme ret med hensyn til nationalitet som nydes af mænd og ugifte kvinder. Der findes allerede nu en lang rapport fra De forenede Nationer med redegørelse for, hvorledes de forskellige landes lovgivninger er i dag — og den skal jeg om lidt komme tilbage til.

Udover Monte Video-konventionen, som hovedsagelig er en amerikansk foreteelse, er der altså ikke sket ret meget til gunst for den gifte kvinde på *international* basis. Derimod har kvinderne haft større held med deres regeringer på *national* basis.

Som jeg sagde før, kendtes i 1917 hustruens uafhængighed af mandens nationalitet kun i nogle få sydamerikanske stater — men hvorledes er stillingen i dag? Jeg vil gemme de nordiske lande til sidst — og se på de lande i den øvrige verden, som jeg har fået oplysninger om. Lande som *Belgien, Holland, Italien, Polen, Schweiz, Ungarn* og *Østrig* står endnu principielt på det gamle afhængighedsstandpunkt, men i *Holland* er statsborgerretslovgivningen nu under revision. Amerikas forenede Stater og de øvrige 18 amerikanske stater, der ratificerede Monte Video-traktaten, står på ligerettens grund. *Canada* ligeledes ved en lov af 1946, *Jugoslavien* indførte også hustruens uafhængighed i 1946, *Rumænien* i 1948. *Rusland* havde indført den i 1938, men i 1947 har man forbudt ægteskab mellem sovjetborgere og udlændinge, så spørgsmålet er ikke videre aktuelt der. Spanien indførte uafhængigheden i 1931, men Franco-Spanien ophævede den igen i 1938 og satte en gammel ulighedsbestemmelse af 1889 i kraft igen. *England* og *Australien* har så sent som den 1. januar 1949 ophævet den gifte kvindes afhængighed af mandens nationalitet. *Frankrig, Czechoslovakiet* og *Tyskland* har lempet deres bestemmelser om hustruens afhængighed.

Der er altså i høj grad gået *skred* i de gamle tilstande, hvorefter hustruen *skal* følge sin mands nationalitet. Og hvorledes er det så med de nordiske lande? Ja, vi står endnu også på afhængighedsstandpunktet. Udover den bestemmelse, som i Danmark kom i 1925, og som findes tilsvarende i de andre nordiske lande, om, at den med en udlænding gifte kvinde først mister sin indfødsret, når hun flytter ud af landet, er der ikke sket noget fremskridt.

Selvfølgelig har kvinderne heller ikke i Norden ligget på den lade side.

Allerede i 1920 henvendte danske kvindeforeninger sig til indenrigsministeriet om en lempelse af den gifte kvindes afhængighed af manden, og kvinderne så derefter med glæde loven af 1925, der gav den ovennævnte lille lempelse i afhængigheden. I 1930 indsendte de først en resolution om ligeretten i anledning af den til stundende konference i Haag, og senere en henstilling om ikke at ratificere Haagkonventionen, hvad Danmark altså heller ikke har gjort. I 1933 udarbejdede kvindeorganisationerne et formeligt lovforslag med tilhørende betænkning, hvori den gældende lov var blevet omarbejdet på de punkter, hvor den stred med ligeretten, og hvor der blev givet forslag til ligerettens fuldstændige gennemførelse. Dette lovudkast blev overrakt regeringen i juni 1933, og senere har der været talrige kvindehenvendelser, der har henvist til det. I september 1933 skete der en samtidig henvendelse i de 3 skandinaviske lande af kvinderne til deres regeringer, hvor de understregede, at Monte Video-traktaten kunne tiltrædes af alle. Derefter har der hvert år indtil krigen udbrud været henvendelser om revision af loven — i 1937 igen på fællesskandinavisk basis — både til rigsdagen, udenrigsministeriet og indenrigsministeriet — men alt ganske uden resultat.

Krigen satte jo en stopper for al aktivitet af den art, men efter dens afslutning tog kvinderne ufortrødent fat igen med anmodning om, at de skandinaviske lande ville revidere loven.

Kvinderne har imidlertid nu den glæde at kunne skimte frugten af al deres møje. Den sidst nedsatte skandinaviske kommission er omsider gået med til at imødekomme kvindernes ønsker.

Den har for nylig udsendt sin betænkning, og i denne gives der positive forslag om, at hustruen skal betragtes som en selvstændig person i nationalitetsspørgsmål. Der henvises i motiverne først bl. a. til kvindernes kritik af den gældende lov, Folkeforbundets og De forenede Nationers behandling af spørgsmålet og tendens, som findes i nyere lovgivning i andre lande til at uafhængiggøre den gifte kvinde i statsborgerlig henseende: »Under hensyn til den retlige og faktiske ligestilling med manden, som kvinden i vore dage har opnået på andre områder, kan den gifte kvindes uselvstændige stilling i statsborgerretlig henseende utvivlsomt ikke bibeholdes, hvis der ikke kan anføres

tungtvejende grunde mod ligestillingen«.

Jeg skal her lige nævne, at de modargumenter, der stadighed er gået igen, af kommissionen forkastes som ikke tungtvejende nok. Dette gælder f. ex. påstanden om det ønskelige i »familiens enhed«, om hvilket der bl. a. siges, at denne enhed nok er ønskelig, men at der synes at være grund til at *påtvinge* hustruen mandens statsborgerret, hvis hun ikke selv ønsker den, kommissionen gør opmærksom på, at det, efter at princippet om ægtefællernes ligestilling i ægteskabet er gennemført på privatrettens område, tilmed ingenlunde kan anses for selvfølgeligt, at familiens statsborgerlige enhed bør gennemføres på den måde, at det er hustruen der skal følge sin mand, idet det f. eks., hvor ægtefællerne bor i hustruens hjemland, måske var mere nærliggende at lade manden erhverve hustruens statsborgerret.

Af andre modargumenter mod kvindens uafhængighed er også nævnt faren for statsløshed og for dobbelt statsborgerret, men heller ikke disse modargumenter finder kommissionen tungtvejende nok.

Efter at have afvist modargumenterne, udtaler kommissionen, at den gældende ordning nu fremtræder som et levn af en ældre tids opfattelse af forholdet mellem ægtefællerne og af kvindens stilling i samfundet — og samtidig påpeges det, at det også fra statens side er uheldigt, at en kvinde ved giftermål kan tiltvinge sig statsborgerret, uden at staten kan modsætte sig det. I den forbindelse skal jeg nævne, at kommissionen er indstillet på bl. a. for familiens enheds skyld at gøre adgang for en udenlandsk kvinde, der har giftet sig med dansker, til at få dansk indfødsret særlig let, og det foreslås, at ægteskab med en indenlandsk borger skal opbruge blandt de omstændigheder, der kan medføre afvigelser fra de ellers gældende naturalisationsbetingelser. Det har i kommissionen været diskuteret, om man for familiens enheds skyld skal gå denne vej eller — hvad de delegerede helst ville — give hustruen en egentlig ret til at få mandens nationalitet, hvis hun begærer det. Man er altså blevet stående ved, at hun ikke skal have en egentlig ret, men kun en lempelse i betingelserne. Jeg tror, den anden udvej at lade hende have en egen ret til at få den, er bedre, men så bør også den udenlandske mand, der gifter sig med en dansk kvinde, i de forholdsvis sjældne tilfælde, hvor ægteparret bosætter sig her, have samme ret — ellers er ligeretsprincippet jo igen forladt.

Hvis rigsdagen vedtager den skandinaviske kommissions forslag er der udsigt til,

at det mål, kvinderne har kæmpet for i mere end 20 år, nu endelig vil blive nået.

Kilde

Kvinden og Samfundet, 1950 (ukendt nummer) s. 40-42

Kildetype

Dokumentation i avis, magasin e.l.

Tags

Foredrag, Kvindebevægelsen

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/karen-johnsens-foredrag-om-gifte-kvindes-statsborgerret-1950>